

Tarja Tilli

RUNOJA LAUTASILLA

Kuvataiteen koulutusohjelma
Kalligrafian suuntautumisvaihtoehto
2012

RUNOJA LAUTASILLA

Tilli, Tarja
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2012
Ohjaaja: Kespersaks, Veiko
Sivumäärä: 22
Liitteitä: 1, kuvasarja lautasen valmistuksesta

Asiasanat: Posliininmaalaukset, unsiaali, ultramariinin sininen

Opinnäytetyön aiheena oli posliininmaalauksen ja kalligrafian yhdistäminen

TIIVISTELMÄ

Työni Runoja lautasilla koostuu neljästä erilaisesta posliinilautasesta. Tässä kirjallisessa osiossa käsittelem hieman posliinimaalausta. Koulutuksen aikana olen tutkinut joitakin vanhoja kirjoitustyyliä ja lautasten tekstin tyyliksi valitsin unsiaalin. Sininen väri on seurannut minua elämässäni eri muodoissa useiden vuosien ajan, joten tekstin väriksi valitsin sinisen. Tässä käsittelem hieman myös ultramariinin sinisen värin historiaa. Lautasissa on myös kuvitus ja niihin pohjana käytin vanhoja irlantilaisia kuvioita, joista muotoilin kuvat lautasiin sopiviksi. Liitteenä on kuvasarja yhden lautasen matkasta valkoisesta lautasesta maalatuksi valmiiksi työksi.

POEMS ON PLATES

Tilli, Tarja

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in visual art

May 2012

Supervisor: Kespersaks, Veiko

Number of pages:22

Appendices: 1

Keywords: Painting on porcelain, calligraphy, uncials, ultramarine

The purpose of this thesis was how to combine calligraphy and porcelain painting.

THE SUMMARY

My work, Poems on Plates consists of four porcelain plates painted by hand.

In this work I write something about painting on porcelain. During this education I have studied some old styles of writing. In my work I use uncials.

Blue color has followed me in my life for many years now. I studied ultramarine blue and chose to use it to write the poems on my plates. I will tell you something about the history of ultramarine.

The pictures on my plates base loosely on old irish knotwork pictures that I designed to fit in my plates.

As appendice I have a series of pictures of how one plate was done.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 POSLIINISTA	6
2.1 Posliinin historiaa	6
2.2 Posliinin maalaamisesta.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
3 UNSIAALI	8
3.1 Kreikkalainen unsiaali.....	8
3.2 Unsiaalin yleistä historiaa	8
3.3 Unsiaalin kehityksestä	9
4 ULTRAMARIININ SININEN.....	12
4.1 Sinisestä	12
4.2 Ultramariinia lapis lazulista	13
5 KUVIOT	16
6 TEKSTIT	19
LÄHTEET	21
LIITTEET 1	

1 JOHDANTO

Ajatus maalata posliinilautaset opinnäytetyönä lähti siitä, että olen saanut pojaltani lahjaksi viinilaseja, joissa on suomalaisen runoilijan Tommy Tabermannin runoja. Kaipasin niiden seuraksi lautasia, mutta sellaisia ei ollut markkinoilla, joten päätin tehdä ne itse. Samalla syntyi idea niiden toteuttamisesta opinnäytetyönä.

Tähän työhöni valitsin vanhan ja arvostetun posliinitehtaan Willeroy & Bochin valmistaman sarjan New Wawe lautaset. En halunnut maalata perinteisiä tylsiä pyöreitä lautasia vaan halusin jotain erilaista. Näissä lautasissa minua kiehtoi niiden erikoinen, aaltomainen muoto. Toisaalta juuri lautasen muoto asetti haasteita kuvion ja tekstin sommitteluun.

Lautasissa olevat runot ovat otteita Tommy Tabermannin tuotannosta. Olen lukenut ja ihaillut hänen runojaan vuosikymmenten ajan. Ensimmäisen Tabermannin runokirjan ostin 19 vuotiaana työnhupakkona ja siitä asti niitä on hyllyyn ilmestynyt tasaisesti. Kaikkia kirjoja en omista, osan kuitenkin.

Ensimmäinen ajatus oli tekstata lautasiin samoja runoja kun laseissa on, mutta lautasten muoto rajoitti runojen valintaa. Koska lautasessa on kaksi pitkää ja kaksi lyhyttä sivua, etsin siis tuotannosta runoja, joiden säkeet sopisivat lautasen muotoon.

Koulutukseni aikana olen perehtynyt useisiin historiallisiin kirjoitustyyliihin. Unsiaalin muoto jotenkin kiehtoi, joten valitsin tekstien tyyliksi unsiaalin.

Sininen väri on kulkenut elämässäni myös vuosien ajan, joten se oli helppo valinta tekstin väriksi.

Kuviot lautasiin löytyivät samalta ajalta kuin tekstin tyyli ja ne perustuvat vanhoihin irlantilaisiin kuvioihin. Alku löytyi kirjasta ja muotoilin niitä sitten mieleisekseni ja lautasiin sopiviksi. Monen muotoilun ja piirtämisen jälkeen kuvioissa on jäljellä hyvin vähän alkuperäisestä.

Työ oli mielenkiintoinen vaikkakin sen valmistuminen oli työläämpää ja hitaampaa kun aloittaessani ajattelin. Matka oli opettava ja varmasti hyödynnän tulevaisuudessa saamiani oppeja.

2 POSLIINISTA

2.1 Posliinin historiaa

Posliinin valmistus on saanut alkunsa Kiinassa, jossa noin ajanlaskumme alkuun sijoittuvan Han-dynastian aikaan oli tapana laittaa vainajan mukaan hautaan koristeltuja keraamisia esineitä. Tang-dynastian aikaan (618-907) keramiikan valmistus kukoisti. Siltä ajalta on peräisin edelleen tunnettu kiinalainen kolmivärinen keramiikka. Keisari Jingden hallituskaudella, vuodesta 1004 alettiin Etelä-Kiinassa valmistaa keisarillista posliinia. Keramiikan työstäminen kehittyi nopeasti. Usein väritys oli ja on edelleen sinivalkoista.

Euroopan ensimmäisen posliinitehtaan, Meissenin valtiollisen posliinimanufaktuurin perusti Saksin vaaliruhtinas August Väkevä vuonna 1710. Alkemisti Johan Friedrich Böttger oli kokeilemalla löytänyt koostumuksen, josta valmistettu posliini muistutti paljon arvostettua kiinalaista tuontiposliinia. Böttger kertoi ruhtinaalle keksinnöstään ja ruhtinas antoi patentoida sen.

2.2 Posliinin maalaamisesta

Posliininmaalausharrastukseni alkoi jo 1990-luvun alkupuolella. Sysäyksen harrastukselle antoi pikkusisko, joka naapurin innostamana aloitti posliininmaalauksen ja osti lähes kaiken tarvittavan. Sisko maalasi kaksi esinettä ja totesi ettei se ollut hänen juttunsa ja lahjoitti tarvikkeet minulle. Päätin kokeilla ja se tuntui heti mielenkiintoiselta. Aloitettuani kalligrafian opiskelut aika ei enää riittänyt posliininmaalaamiseen. Nyt opinnäytetyön tekemiseen päätin yhdistää nämä kaksi asiaa.

Posliininmaalaus on perinteistä taidekäsityötä. Ensimmäinen suomalainen posliininmaalauksen opettaja oli taiteilija Fanny Lundahl-Sundblad. Hän kävi ulkomailla opiskelemassa maalausta. 1875 hän opiskeli Kööpenhaminassa ja Pariisissa. Pariisissa hän perehtyi posliininmaalaukseen. Pariisin jälkeen hän pääsi opiskelemaan Sveitsiin, joka tuolloin oli Euroopan johtavia posliinin valmistuksen sekä sen maalauksen keskuksia. Palattuaan kotimaahan hän asetti näytteille posliininmaalauksiaan Taideyhdistyksen keväänäyttelyyn. Helsinkiin oli vuonna 1871 perustettu Veistokoulu, jonka nimeksi 1886 muutettiin Taideteollisuus-keskuskoulu. Opinahjoon oli kiire

kouluttaa kotimaisista taiteilijoista opettajia. Koska naisia oli hankkiutunut taideopin-
toihin jatkuvasti enemmän koulutusta suunnattiin erityisesti heille. Fannyn ansiosta
saatiin Veistokouluun uusi oppiaine, kun hän syksyllä 1886 aloitti kukka- ja poslii-
ninmaalauksen opetuksen. Opetustyön lisäksi hän teki tilaustöitä ja työskenteli mm
Arabian posliinitehtaalla koristemaalarina 1878-1881. Hän koristeli useita poslii-
niesineitä Pariisin maailmannäyttelyyn 1878. Helsingissä 1881 järjestetyssä taidete-
ollisuuden näyttelyssä hän sai ensimmäisen palkinnon posliininmaalauksillaan. Seu-
raavana vuonna hänet palkittiin Moskovan taideteollisuusnäyttelyssä.

Posliininmaalausvärit ovat jauhemaisia ja niistä sekoitetaan joko tärpätti- tai vesi-
liukoisiin öljyihin tahnamainen väri. Toisin kuin muita värejä, posliininmaalausväre-
jä ei voi sekoittaa vaan jokaiselle värisävyille on oma värijauhe. Posliinivärejä val-
mistetaan mm Saksassa ja Englannissa.

Posliininmaalauksessa käytettävät aineet ovat aikojen myötä kehittyneet. Kööpen-
haminan Kuninkaallisessa Posliinitehtaassa kehitettiin uudet ympäristöystävälliset
öljyt, jotka saivat Tanskan ympäristöpalkinnon 1982. Näistä öljyistä ei vapaudu voi-
makkaan hajuisia tai epäterveellisiä liuotainaineita kuten näitä ennen käytetyistä tär-
pättiliukoisista. Uusimmat värit on kehitetty niin, että ne voi kiinnittää polttamalla
tavallisessa kotiuunissa 150 asteen lämpötilassa. Nämä värit eivät kestä kovin hyvin
kulutusta.

Posliinia maalatessa esineeseen levitetään ohut kerros väriä. Ohut kerros sulautuu
poltettaessa esineen lasitteeseen ja oikein maalatussa esineessä ei polton jälkeen tun-
nu värien ääriviivoja. Liian paksu kerros väriä voi kiehua poltossa ja halkeilla, jolloin
se pilaa myös lasitteen. Värikerroksia voi lisätä useita kun esine poltetaan kerrosten
välillä. Ennen polttoa kannattaa esineestä poistaa kaikki pienetkin ylimääräiset väri-
pilkut, koska ne jäävät näkyviin poltossa ja sen jälkeen niitä ei enää voi poistaa.

Posliininmaalaukseen suositellaan käytettäväksi maasälpäposliinista valmistettuja
esineitä, koska ne kestävät hyvin useita polttoja. Posliininmaalausvärit kiinnitetään
esineeseen polttamalla esine 790 - 820 asteisessa uunissa.

3 UNSIAALI

3.1 Kreikkalainen unsiaali

Ajanlaskumme alussa oli Kreikassa kehittynyt uusi pyöreämuotoinen kirjoitus, jolla kirjoitettu kreikkalainen kirjallisuus levitessään Roomaan antoi sysäyksen roomalaisen kirjoituksen muuntautumiselle. Siitä muotoutui unsiaali

Unsiaali oli viimeinen ainoastaan isoista kirjaimista muodostuva tyyli. Sitä käytettiin 200 - 800-lukujen aikana. Unsiaaliin otettiin muotoja Roomalaisista suuraakkosista. Se oli nopeampaa ja helpompaa kirjoittaa kuin vanhemmat suuraakkoset. Varhaisessa unsiaalissa oli kaksi suuntaa, kreikkalainen ja latinalainen. Unsiaali levisi kristinuskon myötä ja oli aikansa tärkein kirjoitusmuoto uskonnollisissa teksteissä.

3.2 Unsiaalin yleistä historiaa

Latinalainen maailma tarvitsi uuden kirjoitustyylin joka olisi sopiva uuden uskonnon, kristinuskon, tärkeisiin kirjoituksiin. Kirjoitustyylin piti olla nopeaa kirjoittaa koska käsikirjoituksia tarvittiin koko ajan lisää. Koska kynällä sai nopeammin tehtyä pyöreitä muotoja kuin teräviä viivoja alkoivat kirjurit pyöristää joitakin muotoja. Kun Rooman kirkko otti latinan viralliseksi kieleksi uskonnollisille teksteille etsittiin kirjoitusta, joka erottuisi pakanallisesta Rusticasta, mutta olisi tuttua kreikan kieleen tottuneille. Silloin oli unsiaali itsestään selvä valinta.

Kalligrafia saavutti keskiajalla huipun, jota ei koskaan sen jälkeen ole ylitetty. Me voimme nähdä sen kirjoituksissa, kirjeissä ja dokumenteissa joita kirjoitettiin ja kopioitiin läpi koko länsimaisen maailman. Kirjoitustyyli muuttuivat jatkuvasti. Muutokset tapahtuivat kuitenkin paremminkin vuosisatojen kuin vuosien aikana. Tyylin vaihtelut tapahtuivat usein eri suuntiin, katosivat tai palasivat muotoilemaan tyylejä uudelleen.

Unsiaali nimelle on olemassa useita mahdollisia selityksiä. Yhden selityksen mukaan St Jeromen näkemä teksti oli kirjoitettu roomalaisen tuuman (uncia) korkuiseksi. Toisen teorian mukaan kirjaimet olivat käyriä (uncus) verrattuna roomalaisiin suuraakkosiin.

Unsiaali on yksi suosituimmista kirjoitustyyleistä myös tämän päivän kalligrafiien keskuudessa. Yksinkertaisimmillaan se syntyy helposti leveästä terästä. Kirjoitus on yksinkertaista ja nopeaa kirjoittaa. Pyöreät muodot eivät tarvitse terän manipulointia ja vain vähäisillä terän kulman muutoksilla saa aikaan tasapainoisen tekstin. 700- ja 800-luvuilla kehitetyistä muunnoksista toki löytyy manipuloituja ja monimutkaisiakin versioita, jotka olivat myös hitaampia kirjoittaa.

Unsiaali kehittyi kirjoituksena samaan aikaan kun kääromallisen kirjan alkoi korvata codex, jossa oli jo kirjan sivumuoto. Unsiaalia käytettiin laajalti useiden vuosisatojen ajan ja siitä kehittyi useita muotoja. Unsiaali yhdistettiin alun perin kristinuskoon ja se käsitys jotenkin jatkuu tänä päivänäkin. Vieläkin useimmin unsiaalia näkee joulukorteissa tai kirkkojen teksteissä kuin mainosbanderolleissa.

3.3 Unsiaalin kehityksestä

Unsiaalin kirjoittamisen aikana tekstiin ilmestyi välimerkkejä, joilla parannettiin tekstin ymmärrettävyyttä. Pistettä käytettiin merkitsemään lyhyttä taukoa, samoin pilkkua. Kaksoispistettä tai kaksoispistettä ja ajatusviivaa käytettiin osoittamaan pysähdystä. Ohut viiva otti pisteen paikan 700-luvulla. Samaa aikaan kehittyi puolipiste, joka kirjoitettiin pisteen ja ohuen viivan yhdistelmänä

Kun kirjuri tahtoi tehdä isoja kirjaimia hän vain suurensi ja ehkä liioitteli kirjoittamansa unsiaalin kirjaimia. Yleensä ne tehtiin samalla kynällä kuin muukin teksti. Pergamentin ja vellumin käyttöönotto mahdollisti pyöreiden muotojen kehittymisen. Varhaisimmissa unsiaali -teksteissä ei juuri esiintynyt yhteen kirjoitettuja kirjaimia eikä sanavälejä vielä ollut.

Vuosisatojen kuluessa kirjoitus kehittyi ja muodot muuttuivat monimutkaisemmiksi. Varsinkin 600-luvulla alkoi esiintyä koristeluja ja liioiteltuja kynänvetoja.

Unsiaaliin ilmestyivät ensimmäiset merkit ylä- ja alapidennyksistä. D-kirjain alkoi hieman yläviivan yläpuolelta ja selkeämmät yläpidennykset olivat L ja H kirjaimissa. Alapidennys tehtiin F, P ja Q kirjaimiin. Aikaisimmat unsiaalit kirjoitettiin noin 20 asteen terän kulmalla, mutta 800-luvulle päästäessä kynän kulma oli lähes 0 astetta, jolloin vaakaviivat olivat todella ohuita. Päätteet kirjaimiin tehtiin todennäköisesti pitämällä vain toinen kulma terästä kirjoituspinnalla. Tämä onnistuikin joustavalla sulalla kirjoitettaessa paremmin kuin jäykällä terästerällä. Luonnonmateriaalista

muste juoksee yhdestä kulmasta paljon pitempään kuin teräksestä. Sen vuoksi sulalla ja ruokokynällä kirjoitettaessa terän manipulointi oli helpompaa kuin nykyisillä välineillä.

Pyöreitä muotoja oli kirjaimissa O, D, E, H, M ja U. Myöskin T ja N voivat olla pyöreitä. Vanhoissa kirjoituksissa T ja N ovat pyöreitä vain Puoliunsiaalissa ja Karoliinissa kirjoituksessa.

Tunnetuin unsiaalilla kirjoitettu käsikirjoitus lienee ”Book of Kells”. Sen kirjottivat irlantilaiset munkit insulaari-kirjoituksella oletettavasti 700- ja 800- lukujen vaihteessa. Insulaari kehittyi Irlannissa omaksi unsiaaliksi muodoksi.

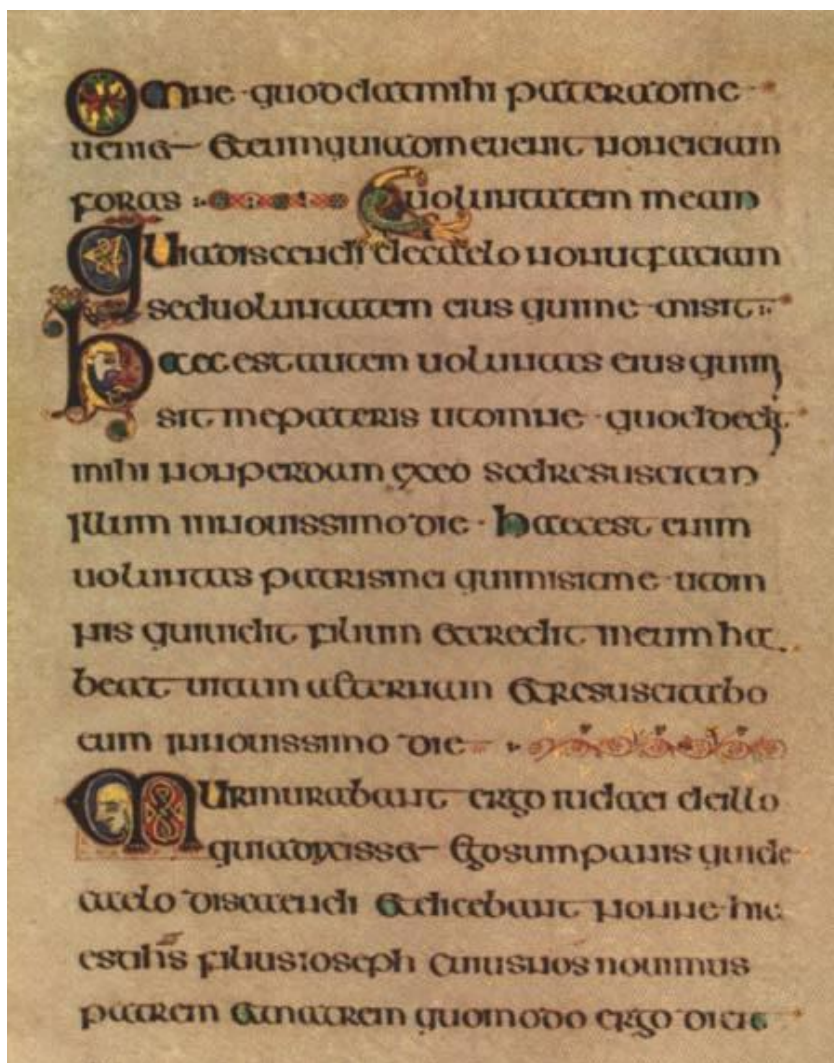
Jokainen tyyleistä palveli aikansa tärkeiden tekstien kirjoitustyylinä. Lähinnä uskonnollisia ja lakitekstejä taltioitiin. Kirjurit olivat paineen alla koska samaan aikaan maallisiakin tekstejä alettiin tallentaa jatkuvasti enemmän. Koko ajan kehitettiin kirjoitustyyliä, jotka olivat nopeampia kirjoittaa ja veivät vähemmän tilaa, mutta olivat kuitenkin luettavia. Roomalaisen puoli-unsiaaliksi kehittyminen oli käännekohta kalligrafian historiassa. Kursiivin kirjoituksen muodoissa esiintyneistä liioitelluista vedoista kehittyi ensimmäiset ylä- ja alapidennysten muodot. Puoli-unsiaalista tuli siis ensimmäinen pienaakkosto. Kuudenteen vuosisataan mennessä siitä oli tullut niin suosittua että sitä alkoi näkyä kirjojen kirjoituksena.

Ainutlaatuinen irlantilainen puoliunsiaali syntyi kelttiläisten luostareiden suojissa ja sitä käytettiin virallisten kirjoitusten kirjoittamiseen, erityisesti uskonnollisissa teksteissä.

432 Irlanti oli epätavallinen maa. Se kuului Rooman imperiumiin, mutta siellä ei osattu latinaa, eikä siellä ollut kunnollista omaa kirjoitettua kieltä. Ainoat käytössä olleet aakkoset, nimeltään Osham, olivat toivottoman epäkäytännölliset ja hankalat. Piispa St Patric vei puoliunsiaalilla kirjoitettua kirjallisuutta. Hänen seuraajansa opettelivat Roman Half-Uncialin ja omaksuivat sen. Kirjoituksen muotoutumiseen vaikuttivat epäilemättä kelttiläiset perinteet. Puhtaasti irlantilaisen kalligrafian kehittymiseen vaikuttivat myös Irlannin näennäinen eristäytyneisyys ulkoisilta vaikutteilta, sen rauhallisuus verrattuna Englannissa ja Euroopassa tapahtuneisiin myllerryksiin. Irlantilaiset kirjurit kehittivät liioitellut päätteet ja muotoilivat kirjoitusta niin että vaatimattomasta pienaakkostosta muotoutui suuraakkosto 500-luvulla.

Insular majuscule kirjoitettiin lähes vaakasuoralla terällä. A, D, R ja S kirjaimissa näkyy vaikutteita sekä unsiaalista että Roman Half-Uncialista. Kirjaimet L ja B olivat liioitellun kurvikkaita.

Poikkeuksellisin keksintö Insular Majuscule aakkostossa on kiilan tai kolmion muotoiset päätteet. Ensimmäinen päätteellinen kirjoitus lienee vuodelta 561. Niiden synty on edelleen mysteeri. Missään eurooppalaisessa kirjoituksessa ei koskaan ennen ollut näkynyt sellaisia päätteitä ennen kuin irlantilaiset keksivät ne. Yksi teoria niiden syntyyn on kuvioiden esiintyminen muualla taiteessa. Vastaavia päätteitä oli esiintynyt roomalaisissa ja bysanttilaisissa kolikoissa. Siihen aikaan kun irlantilaiset kirjurit viimeistelivät kirjoitusta, useimmat taidearteet kulkeutuivat Eurooppaan Bysantista tai olivat Roomaan muuttaneiden bysanttilaisten taiteilijoiden tekemiä. Todellisuudessa mistään ei voida varmasti sanoa mistä päätteet syntyivät ja miksi juuri irlantilaiset keksivät ne.

Book of Kells, folio 309r

Johanneksen evankeliumi

4. ULTRAMARIININ SININEN

4.1 Sinisestä

Maailman kieliin sinistä tarkoittava sana ilmestyi vasta kauan mustan, valkoisen, punaisen, vihreän ja keltaisen jälkeen, vaikka taivas ja vesi ovat aina olleet sinisiä ja niiden sinisyys näkyy kaikkialla. Ehkä sinisen poissaolo selittyy sillä, että varhaisten kirjailijoiden mielestä sininen väri oli eteerinen ja aineeton. Sininen herättää mielikuvia tyhjyydestä ja valtavista etäisyyksistä

Muiden värien tavoin sininenkin on ristiriitainen ja arvoituksellinen. Sininen sisältää haaveilun, surullisuuden ja melankolian merkitykset. Taidemaalari Pablo Picassolla oli sininen kausi 1901 - 1904. Se osuu yhteen hänen elämässään taloudellisesti sekä henkisesti raskaaseen aikaan. Se sisältää synkkiä maalauksia, joiden sävyinä ovat siniset ja sinivihreät värit.

Sinisilmäinen tarkoittaa ihmistä, jolla fyysisen perimän ansiosta on siniset silmät, mutta myös herkkäuskoista ihmistä.

Sininen hetki on sanonta, joka tulee siitä käsityksestä, että illan hämärtyessä ihmiset kokevat jossain vaiheessa hetken, jolloin illan hämärä valo vaihtuu siniseksi. Sinisen hetken voi havaita silloin kun siirrytään illalla sisätilan keinovalosta hämärään ulkoilmaan. Koska tällöin näköaisti on vielä keinovalon keltaisuuteen sopeutuneessa tilassa, voidaan ulkona illan hämärä nähdä hetken aikaa käänteisvärisen sinisenä, kunnes silmät sopeutuvat siihenkin ja illan hämärä alkaa näyttää normaalilta.

Sininen on myös yksi heraldisista väreistä punaisen, mustan ja vihreän ohella.

4.2 Ultramariinia Lapis Lazulista

Ultramariini on sinisen sävy sekä väriaine. Sana ultramariini tulee sanoista ”ultra mare”, meren tulta puolen, koska lapis lazulia, kiveä josta ultramariini väri saatiin, esiintyi kaukana merten takana. Keskiajan Italiassa Oltramarino oli tekninen termi, joka tarkoitti ”merten takaa” ja viittasi useisiin tuontitavaroihin.

Lapis lazuli (myös Lapslatsuli, lasuriitti ja lapis) on läpinäkymätön, lasikiiltoinen, harvinainen ja arvokas pääosin korukivenä käytetty puolijalokivi. Lapis lazulin nimitys tulee latinan sanoista ”lapis” - kivi ja ”azul” - sininen.

Lapis lazuli koostuu joukosta mineraaleja. Sen laadun ja arvon määrää sinisen lasuriitti-mineraalin määrä ja väri. Tämä mineraali on sodaliittiperheeseen kuuluva maasälvän sijainen ja vaihtelee väriltään syvän sinisestä atsuurin tai vihertävän siniseen. Muut mineraalit, joita lasuurikivessä esiintyy ovat hauyyni, sodaliitti, wollastoniitti, pyrokseenit, amfibolit ja kalsiitti. Häivähdys rikkikiisua pippuroi kiven selvällä, kullankeltaisella hohdolla.

Lapis lazuli on maailman kallein värimateriaali. Sitä on kolmea väriä. Yleisin väri on rang-i-ob, ”veden väri”, joka on sinisen värin tavallisin nimitys. Se on tummin kivi. Toiseksi yleisin on rang-i-sabz eli vihreä. Hienoin väri on surpar eli ”punainen sulka”. Kivessä on violetti vivahde. Lapis lazuli sisältää monimutkaisena mineraalilyhdistelmänä hauyniittia, sodaniittia, noseaania ja lasuriittia sekä kimaltelevaa pyriiniä. Mitä enemmän kivessä on rikkiä, sitä sinisempää se on. Mitä tummemman ja tasaisemman sininen kivi on, sitä korkealaatuisempaa se on ja siitä saatava pigmentti on puhtainta ja tietenkin myös kalleinta.

Parempilaatuisessa lasuurikivessä on enemmän rikkiä, joka tekee kivistä violettimman ja huonompilaatuisessa kivessä enemmän kalsiumkarbonaattia, joka tekee siitä harmaan.

Jotta kivistä saataisiin pigmenttiä, kaikki epäpuhtaudet on saatava pois. Väriinvalmistaja oli kuin leipuri, joka vaivasi hienoksi jauhetusta lasuurikivestä ja hartsista, vahasta, kumista ja pellavansiemenöljystä sekoitettua kankaaseen käärittyä taikinaa jopa kolmen päivän ajan. Sen jälkeen taikina pantiin astiaan, jossa oli lipeää ja vettä ja vaivattiin kahden kepin avulla painellen ja puristellen tuntikausia, kunnes neste oli sinisen kyllästämää. Pigmentti irtosi veteen ja epäpuhtaudet jäivät taikinaan. Sininen väri eroteltiin puhtaaseen kulhoon ja jätettiin kuivumaan. Sama hartsimassa ”pestiin” kolme kertaa. Ensimmäisellä kerralla saatiin paras väri, niin sanottu neitseellinen sininen ja viimeisiä puristuksia kutsuttiin ”tuhkaksi” eivätkä ne enää olleet kauniita.

Lapis lazulista valmistetun ultramariinin fysiologisiin ominaisuuksiin kuuluu, että se muuttuu kirkkaan punaiseksi kun sitä katsotaan infrapunasäteellä. Tällä tavoin pystytään taideteoksesta tutkimaan onko siinä käytetty sininen aitoa lapiksesta valmistettua ultramariinia.

Lapis lazulia on löydetty ainoastaan muutamista maista; Afganistanista, Chilestä, Sambiasta ja Siperiasta. Joitakin pieniä esiintymiä on löydetty Argentiinasta, Burmasta ja Kanadasta. Näistä esiintymistä saatava lapis on kuitenkin hailakampaa ja vähempiarvoista kuin Afganistanista louhittu. Suurimmat esiintymät ovat Afganista-

nissa ja siellä kivi on myös laadultaan parasta. Luoteis-Afganistanissa on laakso, josta käytetään nimeä Sar-e-sang, ”kiven paikka”. Kokchajoen laakso Badakshanissa sijaitsee vaikeakulkuisessa maastossa eikä sinne päästetä ulkopuolisia. Kaivoskylässä on ainoastaan miehillä lupa asua. Kiveä on louhittu sieltä muutaman neliömetrin suuruiselta alueelta jo kuuden tuhannen vuoden ajan. Nykyisin kaivokset ovat tärkeä tulonlähde Afganistanin valtiolle. Lاپکسەن myynti Afganistanilaisissa basaareissa on periaatteessa kiellettyä. Vanhoja varastoja kauppiaat saavat kuitenkin myydä laillisesti. Paikalliselle väestölle lapis on halpa korukivi, eikä sitä erityisesti arvosteta. Epävakaa tilanne Afganistanissa on vaikeuttanut kaivostoimintaa, joten tuotanto on vähentynyt. Tämän vuoksi myös hinta kohoaa.

Koska lapista on saatavana isoinakin kimpaleina, siitä on helppo valmistaa taidesineitä kuten minipatsaita, maljakoita ja kulhoja. Lapis on suosittu korukivi ja yleensä siitä pyöröhiotaankin helmiä. Moni leikkaaja ”nyrpistää nenäänsä” lapista leikatessaan, koska siitä lähtee leikattaessa aivan tietty haju. Kokenut leikkaaja pystyy hajusta päättämään kiven koostumuksen eli sen miten puhdasta se on. Egyptissä lapiksesta muotoiltiin usein silmää muistuttava amuletti, joka reunustettiin kultakoristein. Amuletilla torjuttiin pahoja henkiä. Siinä kuvattu silmä oli auringon jumala Ran maanpäällisen edustajan eli Horuksen haukansilmäkuvio, ns faaraon silmä. Egyptin kulttuurin alusta lähtien lapista käytettiin laajasti koristeena, mutta mikään ei viittaa siihen, että sitä olisi käytetty pigmenttinä. Jauheena sitä käytettiin silmämeikinä. Naisten käyttämä silmämeikki näyttää sisältävän uskonnollista estetiikkaa, koska sinisen uskottiin antavan jumalien suojelua. Luomiväriä käytti myös Kleopatra.

Muinaisille Egyptiläisille arki oli ikuisen elämään valmistautumista ja sinisestä tuli siksi merkittävä jumalien suojelua edustava väri. Pahojen henkien vaikutusta torjuttiin mm sinisellä amuletilla. Amuletit valmistettiin mielellään lapis lazulista. Sininen kestää jumalien katseen tai antaa jumalien suojelua. Erityisesti pyhäköt, tärkeät rakennukset ja asuintalot suojeltiin pahojen henkien vaikutukselta niin sanotulta ”pahalta silmältä” maalaamalla talon ovet ja erityisesti ikkunoiden pielet sinisellä väriaineella. Tapa on yhä yleinen bysanttilaisen kulttuurin vaikutuspiirissä olleiden kansojen keskuudessa. Pitkään uskottiin, että antiikin maalarit käyttivät vain harvoja ja ankeita värejä. Tosiasiassa kuvien tummat sävyt ovat ajan patinaa: valo ja maaleissa käytetyt lisäaineet ovat tuhonneet alkuperäisen heleyden. Antiikin taiteen väri runsaudesta todistavat näyttävästi Pompeijin freskot, joista on tunnistettu peräti 29 pigmenttiä. Sinistä väriä ja tietenkin sen kallista raaka-ainetta osattiin arvostaa muinai-

sessä Pompeijissa, kuten antiikissa yleensäkin. Jos roomalaisella miehellä oli varaa käyttää talonsa seinissä sinistä oli hänen oltava todella merkittävä ja vaikutusvaltainen henkilö tai ainakin hyvä kauppamies.

Lapis on pehmeää ja helposti työstettävää. Se on herkkä kivilaji. Erityisen herkkä se on hapoille ja saippualle. Jopa kuuma vesi voi olla sille vahingollista. Lapis ei myöskään kestä hyvin painetta tai iskuja. Yksi lapiksen hyvistä ominaisuuksista on että sen väri ei juurikaan haalistu ajan kuluessa. Faarao Tutankhamonin haudasta on löytynyt lapiksesta valmistettuja esineitä ja sitä löytyy myös hänen hautanaamiostaan.

Silkkitietä pitkin lapis kulkeutui myös Eurooppaan. Ensimmäiseksi se saavutti Venetsian satamakaupungin. Italiassa ultramariinia käytettiin taulujen lisäksi käsikirjoitusten koristeluun ja paneelimaalauksiin. Renessanssin aikaan ultramariinin käytöstä alkoi tulla yksityisten ylellisyyttä. Renessanssiajan taiteilijat olivat mieltyneitä ultramariinin heleään kirkkaaseen siniseen väriin. Väri oli kallista ja saattoi maksaa enemmän kuin kulta, joten vain kaikkein rikkaimmilla oli varaa käyttää sitä. Renessanssiajan eurooppalaiset taiteilijat joutuivat odottamaan, että heidän mesenaattinsa hankkisivat heille ultramariinia. Taideteoksen tilaaja määritteli etukäteen käytettävän ultramariinin määrän ja sopimuksessa sovittiin, että tilaaja hankkii taiteilijalle värin. Ultramariinin käyttö lisäsi teoksen arvoa ja saattoi vaikuttaa sekä tilaajan että taiteilijan sosiaaliseen asemaan: olihan sen käyttö merkki varallisuudesta. 1400-luvun Italiassa ultramariinia käyttivät niin Rafael, Leonardo da Vinci, Titian kuin Michelangelokin.

Firenzessä ja Palovassa työskennellyt maalari Cennino Cennini kirjoitti 1400 luvun alkupuolella oppaan maalaustaiteesta, Libro Dell'Arte, o Trattato Della Pittura joka on suomennettu nimellä Kirja maalaustaiteesta. Siinä hän kertoo hyvin yksityiskohdallisesti ultramariinin valmistuksesta:

”Millaista on ultramariinin sininen ja miten sitä tehdään

Ultramariinin sininen on jalo väri, kaunis ja kaikista väreistä täydellisin, ylittämätön kaikessa mitä siitä voi sanoa tai tehdä. Ja koska se on niin erinomaista tahdon puhua siitä pitkään ja selittää perin pohjin miten sitä tehdään. Ja kuuntele tarkasti, sillä siitä saat vielä suurta kunniaa ja hyötyä Juuri tämä väri yhdistettynä kultaan (joka kaunistaa kaikkia taiteemme töitä) loistaa kaikkialta, seinäpinnoilta tai taulukuvista.”

Vuonna 1824 keksittiin Ranskassa ultramariinille synteettinen vastine. Kaksi kemistiä kehitti ainetta, ranskalainen Jean Babtiste Cuimet ja saksalainen Cristian Cmelin. Kunnian keksinnöstä sai lopulta Cuimet. Keinotekoinen ultramariini valmistettiin

kuumentamalla hienoksi jauhettua kaoliinia, kalsinoitua soodaa, kivihiiltä tai puuta, puuhiiltä, silikaatteja ja rikkiä savisessa umpinaisessa sulatusuunissa. Seos pidettiin hyvin kuumassa noin tunnin, jonka jälkeen sen annettiin kuivua. Seoksesta pestiin pois natriumsulfaatti, seos kuivattiin ja jauhettiin sopivan hienoksi. Suuremmista partikkeleista saatiin syvempi ja tummempi väri. Nykyisin synteettistä väriä on verrattain helppo valmistaa. Sitä saadaan kuumentamalla savea, natriumkarbonaattia, rikkiä ja hiiltä uunissa. Synteettinen väri ei kuitenkaan ole yhtä kirkasta ja kestäväää kuin aito lapiksesta valmistettu ultramariini. Synteettiseen ultramariiniin lisätään toisinaan pyriittikiteitä, jotta se vaikuttaisi aidolta. Synteettisessä ultramariinissa ei ole epäpuhtauksia kuten aidossa, joten sen sävy on tasaisempaa. Se on kuitenkin ”vähemmän sinistä” kuin aito.

Hiomaton kimpale lapis lazulia Afganistanista

Tähän työhöni käytin posliininmaalausväriä jonka nimi oli ”Kirkas sininen”. Etsinnöistä huolimatta en löytänyt posliininmaalausväreistä ultramariinin sinistä, mikä mielestäni on ihme. Kaikissa muissa väreissä sellainen näyttäisi löytyvän

5. KUVIOT

Ensimmäinen suunnitelmani oli tekstata runot lautasten pohjiin ja maalata jonkinlainen herkkä kukka- ja lehtiaihe kiertämään reunoja. ”Fonttina” suunnittelin siinä vai-

heessa käyttäväni italic-tyyliä. Teksti olisi ollut helpompi toteuttaa pohjaan, siihen olisi voinut toteuttaa eri pituisia runoja helpommin. Koska kuitenkin olen ajatellut käyttää lautasia ruoka-astioina enkä koristeina niin pohjaan tekstatut tekstit olisivat jääneet annoksen alle ja ne ovat kuitenkin se tärkeämpi elementti. Suunnitelma muuttui siis siltä osin. ”Fontti vaihtui unsiaaliksi, koska sitä olin opiskellut viimeksi. Piti siis keksiä kuvitus mikä sopisi unsiaalin kanssa ja se ei ollut herkkä kukkakuvio. Vanhat irlantilaiset kuviot ovat samalta aikakaudelta kuin unsiaali, niitä käytettiin samaan aikaan koristamassa käsikirjoituksia kun teksti tekstattiin unsiaalilla.

Lautasiin maalaamani kuviot perustuvat keskiaikaisiin irlantilaisiin ”solmukuvioihin” (knotwork). Löysin kirjan, josta otin malleja, mutta muokkasin niistä lautasiin sopivampia ja muutenkin halusin niihin oman kädenjäljen. Halusin niistä pois ne pelottavan näköiset eläinhahmot mitä alkuperäisissä kuvioissa esiintyi. Kuvioiden muotoileminen oli haastavaa ja hidasta. Alkuperäisissä irlantilaisissa kuvioissa viivat risteävät toisensa vuorotellen ylä- ja alapuolelta. Muotoilussani en aivan siihen päässyt, niihin jäi virheitä.

Ornamenttikuvioita esiintyi ensimmäiseksi Irlannissa, Skotlannissa ja Pohjois-Englannissa 600-luvulla. Pyhien kirjojen kuvitus levisi lähetystyöntekijöiden mukana. Heitä oli erityisesti Ionan saarella Skotlannin länsirannikolla. Sieltä kelttiläiset munkit vaelsivat Pohjois-Eurooppaan. Ornamentin kuvio muodostuu viivoista, jotka risteävät vuorotellen toistensa yli ja ali. Viivat muodostavat usein kuvion, jolla ei ole alkua eikä loppua. Ornamenteja käytettiin paitsi käsikirjoitusten kuvituksessa myös jalokivissä, liturgisissa metallitöissä sekä kivi- ja luukaiverruksissa. Käsikirjoitukset ovat uskonnollisia kirjoituksia. Niissä on käytetty paljon ornamenteja, jotka ovat joko symboleja tai vain koristeena. Tunnettuja käsikirjoituksia ovat mm Book of Kells, Book of Durrow ja Lindisfarne Gospels. Kaikki nämä kirjoitukset on kirjoitettu 600 – 800 luvuilla.

Symbolisia kuvioita käytettiin myös rakennuksissa ovien yläpuolella. Kynnyksen yläpuolella olevan kuvion uskottiin tuovan onnea ja suojelevan paholaista vastaan. Todellinen solmu koostuu sidotusta köydestä, jossa on kaksi päätä. Piirretty tai kai-verrettu kuvio voitiin tehdä niin ettei siinä ole alkua eikä loppua. Kun tällainen kuvio piirrettiin oven yläpuolelle sen uskottiin hämäävän paholaista pakottamalla se kulkemaan polkua ja toivottomana etsimään alkua tai loppua.

Kun pohdin kuvien väritystä niin selvää oli, että jotenkin niissä piti esiintyä samaa sinistä, mitä teksti on, jotta se sitoisi kuvat ja tekstin ikään kuin yhteen. Muuten väri-

tys oli pitkään avoinna. Kirjasta en saanut vinkkiä, koska siinä oli ainoastaan musta-
valkoisia kuvia. Kun ajelin koulusta kotiin yhtenä syksyisenä sunnuntai-iltana niin
idea iski matkalla. Kun katselin kaunista syksyistä ruskaa niin mieleeni tuli ajatus,
että miksi minä mietin väritystä ja värien yhteen sopimista kun joku on ne miettinyt
minulle valmiiksi. Väritys löytyi siis järven takana siintävästä maisemasta.

Sininen järvi ja taivas, vihreitä havupuita, keltaisia lehtipuita ja etualalla vähän var-
jossa oleva punainen puu. Aivan mainio väriyhdistelmä.

Aivan samoja sävyjä en tietysti posliiniväreillä pystynyt tuottamaan. Maalasin useita kuvioita seinälaatoille värimalleiksi ja yritin niistä valita parhaiten yhteen sopivat värit

Työssä käyttämäni värit olivat ruskea, ruohon vihreä, sahramin keltainen, krassin punainen ja kirkas sininen. Kuvioiden ääriiviivat tein kirjoitusmustalla. Kuvioiden maalaaminen tapahtui niin, että saatuni kuvioista mieleiseni maalasin niistä ensin harjoituskappaleet tavallisille seinälaatoille. Siirsin kuvan ensin pinnalle erikoisvalmisteen kalkkeeripaperin avulla. Erikoista siinä on se, että jälki palaa pois kun väri kiinnitetään polttamalla, sitä ei tarvitse erikseen poistaa. Jäljentämisen jälkeen piirsin ääriiviivat vaalealla harmaalla värillä ja ohuen ohuella siveltimellä. Nämä harmaat ääriiviivat poltettiin lautasiin. Polttamisen jälkeen lisäsin värit ja ääriiviivat. Periaatteessa lautaset olisi pitänyt polttaa kun kuviot oli ”väritetty” ja vasta sen jälkeen piirtää ääriiviivat niin niistä olisi tullut siistimmät.

6. TEKSTIT

Lautasissa käyttämäni tekstit ovat otteita Tommy Tabermannin runoista. Olen käyttänyt hänen runojaan useissa koulutöissä ja onnekseni ehdin saada sähköpostitse hä-

neltä luvan käyttää runoja ei kaupallisiin tarkoituksiin ennen hänen kuolemaansa. Ensimmäinen suunnitelmani oli käyttää samoja runoja kun laseissa on, mutta kun suunnitelma muuttui niin, että runojen paikka onkin lautasen reunalla niin laseissa olevat runot olivat joko liian pitkiä tai lyhyitä, ne eivät mitenkään sopineet rytmiltään. Teksteille asetti haasteen se, että lautaisissa on kaksi pitkää ja kaksi lyhyttä sivua. Minun piti siis löytää otteita runoista, jotka sopivat niihin ja silti vielä ovat jotenkin ymmärrettäviä. Kahlasin koko omistamani tuotannon ja onneksi löysin neljä sopivaa kohtaa.

Työhöni haastetta toi myös kirjoittaminen posliinille. Sitä en ole koskaan ennen tehnyt, joten etenin kokeilun kautta. Ensin ajattelin maalata kirjaimet siveltimellä, mutta kokemukseni siveltimellä työskentelystä on niin vähäistä, ettei se oikein onnistunut. Seuraava vaihe oli saada väristä juuri sopivan paksuista että se juoksee metalliterästä. Lopuksi kirjaimet syntyivät työhön niin, että tekstasin ne metalliterällä ja laimealla värillä ja viimeistelin ohuella siveltimellä. Kun väri oli kuivunut kävin vielä kirjaimet läpi raapeterällä ja siistin reunat raaputtamalla. Vielä sen jälkeen tein korjauksia siveltimellä ennen kuin ne poltettiin kiinni.

Jatkossa aion harjoitella tekstaamista siveltimellä. Se on helpompi tapa saada teksti posliiniesineeseen.

LÄHTEET

Radio 86 , <http://firadio86.com/kulttuuri/kiehtova-kiinalainen-keramiikka>, 19.3.2012

Floren, Ann-Britt. Posliinin maalaus

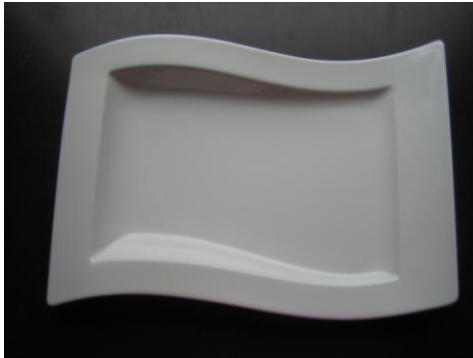
Posliininmaalaus ja kädentaito 3/1992

Courtney Davis. Celtic and old norse designs 2000

Courtney Davis, 101 Celtic knotwork designs, 2008

Omat tutkielmani: Historiallisia kirjoitustyyliä: unsiaali 2009, Ultramariinin sininen, 2010

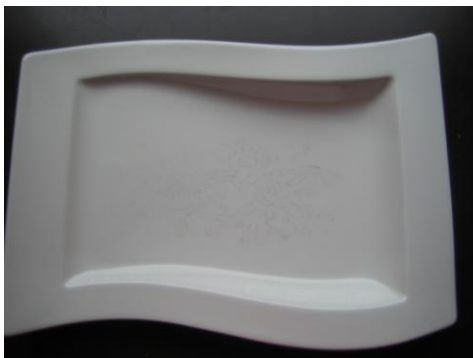
LIITE

Alkupiste.

Kuvan siirto

Poltetut harmaat ääriiviivat

Yksityiskohta harmaista ääriviivoista

Vihreä ja ruskea väri paikallaan

Kaikki värit paikoillaan

Kaikki paikoillaan vaikkakin viimeistelemättä ja polttamatta

Kaikki neljä lautasta valmiina

